

TALABALARNING INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISH

Marufov E.U

SamDCHTI Ingliz filologiyasi kafedrası
katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarining ingliz tilida gapirish ko‘nikmasini rivojlantirish jarayoni, uning nazariy asoslari hamda amaliy yondashuvlari keng yoritilgan. Bugungi global axborot makonida ingliz tilida ravon va erkin muloqot qila olish kompetensiyasi har bir talaba uchun muhim ijtimoiy va kasbiy zaruriyatdir. Shu bois maqolada kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan ta‘lim, rolli o‘yinlar, debatlar va raqamli texnologiyalar kabi samarali metodlar tahlil qilinadi. Talabalarining nutqiy faolligiga ta‘sir etuvchi psixologik omillar, til muhiti, motivatsiya va o‘qituvchining metodik mahorati alohida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, gapirish ko‘nikmasini shakllantirishda autentik materiallar, interaktiv mashg‘ulotlar va mustaqil o‘rganish texnikalarining o‘rni asoslab berilgan. Maqola ingliz tilini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar orqali talabalar nutqini samarali rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalarni taklif etadi. Ushbu maqolada talabalarining ingliz tilida gapirish ko‘nikmasini rivojlantirishning nazariy asoslari, samarali metodlar, amaliy mashg‘ulotlar hamda o‘qituvchi roli yoritiladi.

Kalit so‘zlar: gapirish, kommunikativ, nutqiy, amaliy, kompetensiya, interaktiv, ko‘nikma, debat, yondashuv, omil.

KIRISH.

Bugungi globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqot, diplomatiya, biznes, fan-texnika va ta‘lim sohalarida yetakchi mavqega ega bo‘lib bormoqda. Shu sababli oliy ta‘lim muassasalarida ingliz tilini o‘qitish jarayonida talabalarining aynan gapirish ko‘nikmasini shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Talabaning nutqiy faolligi, fikrni ravon va grammatik jihatdan to‘g‘ri ifodalashi, kommunikativ vaziyatlarda erkin muloqotga kirisha olish qobiliyati – zamonaviy til o‘qitishning markaziy maqsadlaridan sanaladi.

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab talabalarining passiv lug‘at boyligi yaxshi bo‘lsa-da, suhbat jarayonida bu bilimlarni faol qo‘llay olmaydi. Shu sababli o‘qituvchilar kommunikativ yondashuvga tayanib, interaktiv metodlardan foydalanish orqali talabalarni real hayotiy vaziyatlarda ingliz tilida fikrlash va suhbatlashishga o‘rgatishi zarur.

Gapirish ko‘nikmasi – kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismidir. Gapirish ko‘nikmasi (speaking skill) – talaffuz, grammatik strukturalar, lug‘at boyligi va nutq madaniyatini uyg‘un qo‘llash orqali og‘zaki muloqotga kirisha olish qobiliyatidir. Xalqaro CEFR standartlariga ko‘ra, gapirish kompetensiyasi quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- lingvistik kompetensiya – so‘z boyligi, grammatik shakllarning to‘g‘ri qo‘llanilishi;
- sotsiolingvistik kompetensiya – vaziyatga mos tilda gapira olish;
- pragmatik kompetensiya – fikrni mantiqiy tartibda bayon qilish;
- strategik kompetensiya – muammoli vaziyatlarda til resurslaridan samarali foydalanish.

Talabalarda gapirish ko‘nikmasining shakllanishiga ta‘sir qiluvchi omillar

- Psixologik omillar: uyatchanlik, xato qilishdan qo‘rquv, ishonchsizlik.
- Til muhiti yetishmasligi: ingliz tilida muloqot qilish imkoniyatlarining cheklanganligi.
- O‘qituvchining metodik yondashuvi: faqat grammatikaga yo‘naltirilgan darslar.
- Talabalar motivatsiyasi: maqsadning aniq bo‘lmasligi, rag‘bat yetishmasligi.

Talabalarning gapirish ko‘nikmasini rivojlantirishning zamonaviy metodlari quyidagilar:

1. *Kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching – CLT)*

CLT o‘quvchini dars jarayonining markaziga qo‘yadi. Bunda grammatik qoidalarni yodlashdan ko‘ra, real vaziyatlarda ingliz tilidan foydalanish ustuvor hisoblanadi. Mashg‘ulotlar o‘zaro suhbat, rolli o‘yinlar, munozara va juftlikda ishlash orqali tashkil etiladi.

2. *Task-based Learning (TBL) – Vazifaga asoslangan ta’lim*

Bu yondashuvda talabalarga ma’lum vazifani bajarish topshirig‘i beriladi va ular tilni tabiiy ravishda qo‘llashga majbur bo‘ladilar. Misollar:

intervyu olish;

sayohat rejasini tuzish;

muammo yechimini topish;

loyiha taqdimoti qilish.

3. *Flipped Classroom – teskari sinf modeli*

Talabalar nazariy materialni uyda videodarslar orqali o‘rganadi, dars vaqtida esa faqat amaliy mashg‘ulotlar – suhbatlar, rolli o‘yinlar, guruh ishlari amalga oshiriladi. Bu gapirish ko‘nikmasi uchun eng samarali modellaridan biridir.

4. *Debatlar va interaktiv munozaralar*

Debatlar talabalarda fikrlash, dalillash, tezkor javob qaytarish, nutq tuzish malakasini kuchaytiradi. Har bir munozara jarayoni:

kirish (introduce the topic),

dalillar (arguments),

e’tirozlar (counterarguments),

xulosa (summary)

kabi bosqichlardan iborat bo‘lishi tavsiya etiladi.

5. *Raqamli texnologiyalardan foydalanish*

Quyidagi platformalar gapirish ko‘nikmasiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi:

Zoom/Google Meet suhbatlari

Duolingo speaking tasks

BBC Learning English audio video mashg‘ulotlari

Cambly

Ingliz tilida gapirish ko‘nikmasini rivojlantirishda amaliy mashqlar ham samarali hisoblanadi.

1. *Juftlikdagi mashqlar (pair work)*

- *Information gap* – talabalar bir-birida yo‘q ma’lumotni topadi.
- *Describe and draw* – biri tasvirlaydi, ikkinchisi rasm chizadi.
- *Dialogue building* – berilgan vaziyat asosida dialog tuziladi.

2. *Guruhdagi mashg‘ulotlar (group activities)*

- *Problem-solving tasks*
- *Brainstorming*
- *Role-play simulations*

3. *Taqdimotlar (presentations)*

Talaba mavzu tanlaydi, slayd tayyorlaydi, auditoriya oldida nutq qiladi. Bu jarayon:

- *talaffuzni*
- *grammatik aniq fikrlashni*
- *omma oldida gapirish ko‘nikmasini rivojlantiradi.*

4. *Shadowing texnikasi*

Talaba audio yozuvni tinglab, orqasidan so‘zma-so‘z takrorlaydi. Bu usul talaffuz, urg‘u va ritmni yaxshilaydi.

Ingliz tilida gapirish (speaking) ko'nikmasini shakllantirishda o'qituvchi asosiy yo'naltiruvchi va motivatsiya beruvchi shaxs hisoblanadi. U nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining nutqiy faoliyatini rivojlantiruvchi muhim facilitator sifatida ham faoliyat yuritadi. O'qituvchi o'quvchilarda ingliz tilida gapirishga nisbatan ishonch uyg'otishi lozim. Ijobiy muhit yaratish, xatolardan qo'rqmaslikka undash va rag'batlantirish orqali o'quvchilarni faol ishtirokga chorlaydi. O'qituvchi dars jarayonida savol-javob, munozara, rol o'yinlari kabi faol metodlar orqali o'quvchilarning gapirish faolligini oshiradi. U darsni shunday tashkil etadiki, o'quvchi ko'proq gapiradi, o'qituvchi esa kamroq, lekin samaraliroq gapiradi. O'qituvchi talaffuz, ohang va grammatik jihatdan to'g'ri nutq namunasini ko'rsatadi. O'quvchilar o'qituvchining nutqini tinglab, uni takrorlash orqali o'z gapirish uslubini shakllantiradi. Gapirish jarayonida o'qituvchi xatolarni muloyimlik bilan, o'quvchini tushkunlikka solmasdan tuzatadi. Ba'zan kechiktirilgan tuzatish (delayed correction) usuli samarali natija beradi. O'qituvchi juftlik va guruh ishlari orqali o'quvchilarning o'zaro muloqotini kuchaytiradi. Bu esa real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarni yuzaga keltiradi. O'quvchilarning nutqini doimiy kuzatib boradi, ularning rivojlanishini baholaydi va individual tavsiyalar beradi. Ingliz tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirishda o'qituvchi faqatgina dars o'tuvchi emas, balki yo'l boshlovchi, maslahatchi va ilhomlantiruvchi shaxsdir. U yaratgan muhit va qo'llagan metodlar o'quvchining erkin va ravon gapira olishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchi muloqot uchun qulay, xatodan qo'rqmaydigan ijobiy muhit yaratishi zarur. Rag'batlantirish, dalda berish, kichik yutuqlarni ham e'tirof etish muhim.

Dars jarayonida barcha talabalar qatnashishi kerak. O'qituvchi:

savollarni hamma uchun teng yo'naltirishi,
guruhlardagi har bir talabaning rolini aniqlashi,
sust talabalarni jalb etuvchi metodlardan foydalanishi zarur.
Xatolar bilan ishlash strategiyasi ham muhim sanaladi.

Xatolarni to'g'rilash – juda nozik jarayon. Dars o'rtasida uzmasdan, dars oxirida umumiy tahlil qilib berish taklif etiladi. Bu talabada psixologik bosimni kamaytiradi.

4.4. Autentik materiallardan foydalanish

real intervyular,
podcastlar,
ingliz tilidagi vloglar,
kinolardan parcha

kabi materiallar tilni tabiiy muhitda eshitishni va o'rgangan birliklarni faol qo'llashni kuchaytiradi.

Talabalarining ingliz tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirish ko'p omilli jarayon bo'lib, o'qituvchining metodik yondashuvi, talabalarining faolligi, interaktiv mashg'ulotlar, zamonaviy texnologiyalar va kommunikativ muhitning mavjudligi bilan chambarchas bog'liq. To'g'ri tanlangan metodlar – kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan ta'lim, rolli o'yinlar, debatlar, taqdimotlar – talabalarni real hayotiy vaziyatlarda ingliz tilidan faol foydalanishga undaydi.

Shunday qilib, gapirish ko'nikmasini rivojlantirish – nafaqat til o'rgatishning asosiy yo'nalishi, balki zamonaviy ta'limning dolzarb ehtiyojidir. To'g'ri tashkil etilgan dars jarayoni har bir talabada mustahkam, erkin va ravon inglizcha nutq ko'nikmasini shakllantirish imkonini beradi.

Interaktiv metodlar – kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan o'qitish, rolli o'yinlar, debatlar – talabalarining muloqotda ishtirok etish darajasini oshiradi. Texnologiyalarning kirib kelishi esa bu jarayonni yanada qulay va oson qiladi.

Gapirish ko'nikmasining muntazam rivojlanishi talabaning nafaqat til bilimlarini, balki global kommunikativ kompetensiyasini ham shakllantiradi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'.Hoshimov , I.Yakubov “Ingliz tili o'qitish metodikasi” Toshkent.2003 y.
2. A.A.Abduazizov. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. 2010. 8-17 b.
3. S. L. Patrisiya. The effect of auditory training on lingual-tactile awareness during the production of isolated syllables of English. 2001 p.1-5
4. C.E. Lepore. Developing pronunciation skills at the introductory level motivating students through interpersonal audio discussion. 2014 p.2-17
- ?? Холиков, Б. (2024). Образы перы (феи) и дэв (бесов) в циклах узбекского эпоса “Гороглы”. Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 2(5), 171-175.
- ?? Kholikov, B. A. 1-sho ‘ba the language of fantasy: linguistic features in mythological and fantasy literature. Ilmiy va professional ta’lim jarayonida muloqot, fan va madaniyatlar integratsiyasi, 17.
- ?? Kholikov, B. A. (2020). Principles of development of detective literature. Bulletin of Gulistan State University, 2020(3).
- ?? Kholikov, B. A. (2015). Poetic outcome of vital problems. In The Fifth European Conference on Languages, Literature and Linguistics (pp. 82-89).
- ?? Холиков, Б. А. (2020). ИЖТИМОЙ-АХЛОҚИЙ МУАММОЛАРНИНГ БАДИИЙ ТАЛҚИНИДА ЁЗУВЧИ ИНДИВИДУАЛЛИГИ. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 3(6).
- ¹ Холиков, Б. А. (2014). " КРЁСТНЫЙ ОТЕЦ"-РЕАЛЬНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ. Вопросы филологических наук, (2), 14-16.
11. Kholikov, B. (2020). PATRIOTIC EDUCATION IN THE LITERARY PICTURE OF THE WORLD (ON EXAMPLES DETECTIVE NOVELS). In МИССИЯ КОНФЕРЕНЦИИ «ФЕНОМЕН ПАТРИОТИЗМА В ТРАНССТРУКТУРНОМ КОММУНИКАЦИОННОМ ПОЛЕ» (p. 157).